3. lecke – Monologikus oktatási módszerek (előadás, magyarázat, elbeszélés, szemléltetés)

Jelen tananyag a Szegedi Tudományegyetemen készült az Európai Unió támogatásával. Projekt azonosító: EFOP-3.4.3-16-2016-00014

Ennek a leckének az elsajátítása hozzávetőlegesen 3-4 órát igényel, de ez függ a hallgatótól.

Egészségfejlesztés során különböző oktatási módszerek kombinálásával adjuk át az ismereteket a klienseknek. Fontos ezért megismerni, hogy milyen módszerek állnak a rendelkezésünkre, és azok alkalmazásának mik a legfőbb kritériumai.

„Az oktatási módszerek az oktatási folyamatnak állandó, ismétlődő összetevői, a tanár és a tanuló tevékenységének részei, amelyek különböző célok érdekében eltérő stratégiákba szerveződve kerülnek alkalmazásra.” (2, 282. old.)

Az oktatási módszerek kiválasztását az alábbi tényezők határozzák meg:

- ✓ az elérni kívánt oktatási cél;
- ✓ a tananyag tartalma;
- ✓ az oktatás szervezési formája (frontális, csoport, egyéni vagy páros munka – ezekről egy későbbi leckében bővebben lesz szó);
- ✓ a tanulók életkora;
- ✓ a tanulók érdeklődési köre, előzetes ismeretei;
- ✓ a tanulók fejlettségi szintje (1).

Fontos megjegyezni, hogy amikor csak lehet, többféle oktatási módszer váltogatására kell törekedni az oktatás során, mert csak így tartható fent kellőképpen a tanulók figyelme.

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

Magyarország Kormánya
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Előadás

FOGALMA: *„Az előadás olyan monologikus szóbeli közlési módszer, amely egy-egy téma logikus, részletes, viszonylag hosszabb ideig tartó kifejtésére szolgál. Magába ötvözi az elbeszélés és a magyarázat elemeit.”* (2, 286. old.)

TERJEDELME: 15-20 perctől 1,5-2 óráig, mely függ a tanulók életkorától.

A tanár aktív, a tanuló passzív befogadó. A hallgató az előadó tempóját követi, nincs lehetősége megállítani őt.

Általában **AKKOR ALKALMAZZUK**, ha csupán ***információt szeretnénk közölni***, vagy ***a tananyag nem hozzáférhető más forrásból***, illetve az adott tanulócsoport számára ***sajátos struktúrában*** kell közölni az anyagot. Alkalmazzuk még ***érdeklődés felkeltésére***, valamint abban az esetben, ha ***rövid ideig kell a tananyagot megjegyezni***. Használhatjuk egy ***tananyagrész bevezetésére*** is, majd ezután más oktatási módszerekre térünk át (2).

AZ ELŐADÁS **SZERKEZETE** (2)

I. **Bevezetés**
- megfelelő kapcsolatot alakítunk ki a hallgatósággal (bemutatkozunk, köszöntjük őket)
- célja a figyelem felkeltése (elmondjuk, miért fontos az adott téma)
- közöljük az előadás céljait
- felidézzük a szükséges ismereteket
- ismertetjük az előadás főbb pontjait
- segítünk a tananyag strukturálásában

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

Magyarország Kormánya
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

II. Kifejtés

- itt történik a tananyag közlése

Kritériumok a kifejtéssel kapcsolatban:

- le kell fednie a megtanulandó anyagot
- legyen áttekinthető struktúrába rendezve
- logikusan épüljön fel
- alkalmazzunk sok példát
- a tanulók figyelmét folyamatosan tartsuk fent
- törekedjünk a világos megfogalmazásra
- alkalmazzunk magyarázó kötőszavakat
- emeljük ki a fontos részeket

A ***tanulók figyelmének fenntartása*** nagyon fontos az előadás során! Ez a következő módokon lehetséges:

- ✓ ***Változatosság***, melynek eszközei a hangszín, mozgás, gesztusok, változatos szókincs, egyszerű, jól áttekinthető ábrák, auditív és vizuális csatorna alkalmazása (hassunk a hallásra és a látásra is).
- ✓ ***Humor***: egy-egy humoros, ámde a témához kapcsolódó történet, megjegyzés segíti a figyelem fenntartását.
- ✓ ***Élénkség***: élvezze az előadó az előadást, legyen elkötelezett a téma iránt, de a lelkesedés sem árt.
- ✓ ***Költői és valós kérdések***et is beiktathatunk az előadásba.
- ✓ ***Jegyzetelés*** szintén fenntartja a figyelmet, de ehhez elengedhetetlen, hogy az előadó olyan tempóban beszéljen, ami lehetővé teszi ezt. Adhatunk a hallgatóknak saját magunk készített munkafüzetet is, melyet az előadás közben kell kitölteniük, ezzel állandó figyelésre vannak késztetve.
- ✓ ***Kiosztott segédanyagok*** (pl. táblázatok, előadás vázlata, ábrák) segítik a jobb megértést (2).

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

III. Következtetés, összegzés
A tanár által elmondottak egésszé való összeállását segíti elő.
Erre alkalmas módszerek:

- kérdezzünk a tanulóktól az anyaggal kapcsolatban
- mondjanak példákat
- foglalják össze az elhangzottakat
- válaszoljunk a tanulók kérdéseire
- foglaljuk össze a lényeget, emeljük ki a fontos elemeket
- vezessük be a következő anyagrészt

Hibák az előadás során:

- **nem hallani** jól az előadást, mert az előadó halkan beszél, vagy éppen rossz a hangosítás;
- **összefüggéstelen** a szöveg, az előadó csapong az egyes gondolatok között;
- **nem a tanulók színvonalának megfelelő** a szöveg;
- **nehéz jegyzetelni**, mert az előadó gyorsan beszél, csapong;
- az előadó **felolvassa** a szöveget (ez rontja a hitelességét, illetve unalmas is);
- túl lassú vagy túl gyors a **tempó** (a lassú tempó unalmas, álmosít; a gyors tempót nehéz követni, jegyzetelni);
- nem foglalja össze az előadó az egyes részeket (2).

Magyarázat

FOGALMA: *„A magyarázat olyan monologikus tanári közlési módszer, amellyel törvényszerű összefüggések, szabályok, tételek, fogalmak megértését segítjük elő.”* (2, 290.old.)

6 éves kortól alkalmazható.

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

Magyarország Kormánya
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

TERJEDELME: 5-10; 20-25 perc, de ez függ a témától és a tanulók életkorától.

FAJTÁI:

1. **Értelmező**: fogalmak, terminusok értelmét teszi világossá. Kérdőszavai: Mi? Mit?

   Pl: Mi a vese szerepe a kiválasztásban? Mit jelent a „hypertónia” szó?

2. **Leíró**: egy folyamat, struktúra bemutatására szolgál. Kérdőszava: Hogyan?

   Pl: Hogyan működik a vese?

3. **Okfeltáró**: jelenségek okainak kiderítésére szolgál. Kérdőszava: Miért? (2)

   Pl: Miért veszélyes a várandósság alatti alkoholfogyasztás?

A magyarázat eredményességéhez a következő eljárások alkalmazása is hozzájárul:

1. ***Célok megfogalmazása***: meg kell határozni, hogy **pontosan mit szeretnénk elmagyarázni**. A pontos célmegjelölés segít a megfelelő példák megválasztásában, a magyarázat menetének meghatározásában, a szemléltetésre használt eszközök kiválasztásában.

2. ***Példák alkalmazása***: a tanulók számára **ismert példákat** alkalmazzunk, melyek feleljenek meg a tanulók fejlettségi szintjének. Az **egyszerűbbtől haladjunk a bonyolultabb felé**, és **feleljenek meg a tanulók érdeklődési körének**. **Ellenpéldák**at is alkalmazzunk, melyek segítenek elhatárolni a tanult fogalmakat más fogalmaktól. Csak annyi példát mutassunk be, ami ténylegesen új információkat ad a hallgatóknak. Jó megoldás, ha a tanulók is mondanak példákat.

   A példák alkalmazásakor **két megközelítés** van:

Deduktív út:
az általános szabályt mutatjuk be előbb, és ezt illusztráljuk példával. Ez az alkalmazási képességet feileszti.

Induktív út:
először a példát mutatjuk be, ebből jutunk el az általánosításhoz. Ez az emlékezési képességet feileszti.

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

3. ***Logikus felépítés, magyarázó szavak alkalmazása***: mondandónkat rendezzük logikus sorrendbe, ebben segítenek a **magyarázó szavak**: mert, azért, ennek következtében, hogy, ennek okai, eredményeképpen, vagyis, ennek következményei, mi a szerepe, stb. Ezekkel a gondolati szerkezeteket is összekapcsolhatjuk.

4. ***Audiovizuális és demonstrációs eszközök alkalmazása***: magyarázatunkat színesíthetjük szemléltető anyagokkal is (pl. tárgyak, modellek, képek, film). Ezek alkalmazásakor a következőkre kell figyelni:

   - ✓ csak akkor alkalmazzuk, ha a bemutatása valóban megkönnyíti a magyarázat megértését;
   - ✓ a szemléltetés épüljön be a magyarázatba, vagyis a bemutatás előtt, alatt és után az oktató megfelelően irányítja a tanulók figyelmét, ezáltal felismerhető a kapcsolat a bemutatott dolog és a magyarázott fogalom, jelenség között;
   - ✓ a szemléltetőeszköz pontosan a magyarázott fogalomra, jelenségre vonatkozzon, ne tartalmazzon egyéb, figyelemelterelő információkat.

5. ***Részösszefoglalások, ismétlések beiktatása***: a fontos elemeket ismételjük meg magyarázat közben. A fontosabb, nehezen érthető szavakat pontosan, szó szerint ismételjük meg. A magyarázat közben egy-egy szakasz elhangzása után foglaljuk össze az addig elhangzott fontosabb dolgokat, eredményeket. A magyarázat végén pedig az összes tárgyalt fogalmat ismételjük át.

6. ***A tanulók előzetes ismereteinek számbavétele*** nagyon fontos a magyarázat során. Ez történhet az előző óra végén, közvetlenül a magyarázat előtt, vagy a magyarázat közben.

7. ***Szabatos megfogalmazás, ismert szavak használata***: a magyarázatnak világosnak kell lennie, megfelelő logikai

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

SZÉCHENYI 2020
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

szerkezetben felépítve. Amennyiben a következő szabályokat betartjuk, úgy a magyarázatunk érthető lesz:

- ✓ **Ne csapongjunk** a témában. Amennyiben egy korábban tanult dologra utalunk vissza, úgy hívjuk fel erre a figyelmet, és hívjuk fel a figyelmet az összefüggésre az aktuálisan magyarázott témával kapcsolatban.
- ✓ **Mondatainkat ne szakítsuk félbe**, mindig fejezzük be azokat, mielőtt egy másik mondatba kezdenénk, vagy kérdésre válaszolnánk.
- ✓ **Ne vonjuk kétségbe állításunk jelentőségét**: „Nem fontos, de azért elmondom…"
- ✓ Ne használjunk **bizonytalanságra utaló szavak**at: nem is tudom, hogy is mondjam, valaki, valahol, körülbelül, talán, nem vagyok biztos benne.
- ✓ Ne használjunk **töltelékszavak**at: esetleg, olyasmi, mindenesetre, tulajdonképpen, úgy tűnik.
- ✓ A tanulók számára ismert szavakat, kifejezéseket használjuk. **Kerüljük az idegen szavakat, kifejezéseket**!
- ✓ Az ismeretlen, idegen szavakat pontosan magyarázzuk meg.

8. ***Kérdések feltétele***: magyarázatban általában nem alkalmazzuk, ez alól kivétel, ha az előzetes ismereteket szeretnénk felmérni. A kérdések segítenek a figyelem fenntartásában, illetve segítségükkel módosítható a magyarázat menete is.

9. ***Mimikával, gesztusokkal kísért előadásmód*** segíti a hallgatók figyelmének fenntartását, hozzájárul a nyomatékosításhoz is.

10. ***Vázlat készítése***: táblán, PowerPoint prezentációban, diktálva (2).

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

Magyarország Kormánya
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Elbeszélés

FOGALMA: *Az elbeszélés olyan monoligikus szóbeli közlési módszer, amely egy-egy jelenség, esemény, folyamat, személy, tárgy érzékletes, szemléletes bemutatására szolgál."* (2, 295.old.)

TERJEDELME: az előadásnál rövidebb.

JELLEMZŐI:

- ✓ konkrét információk átadására szolgál;
- ✓ mozgósítja a tanulók képzeletét, érzelmeit, melyek segítenek átélni az eseményeket;
- ✓ minden korosztályban alkalmazható, de főként az alsó tagozatban, mivel számukra még fontos a mese.

Az elbeszélés hatékonysága fokozható, ha valóságos tárgyakat, filmrészleteket, hangfelvételeket, fényképeket is alkalmazunk közben (2).

Szemléltetés

FOGALMA: *„A szemléltetés (demonstráció) olyan szemléletes oktatási módszer, amelynek során a tanulmányozandó tárgyak, jelenségek, folyamatok észlelése, elemzése történik."* (2, 303. old.) A legősibb oktatási módszer, mivel az egyes szakmák elsajátítása elképzelhetetlen bemutatás nélkül.

A **szemléltetés**sel végzett oktatás **előnyei**:

- ✓ fejleszti a képszerű-szemléletes gondolkodást;
- ✓ hozzájárul a fogalomalkotáshoz, a tevékenységek elsajátításához;
- ✓ a tanult jelenségeket segít rendszerezni;
- ✓ a felkelti a tanulók érdeklődését;

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

Magyarország Kormánya
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

- ✓ segíti a tanultak alkalmazását (2).

A szemléltetéssel való oktatás akkor lesz sikeres, ha a következő feltételek megvalósulnak:

- ✓ **kapcsolódni**a kell az előző anyagrészekhez;
- ✓ **emeljük ki a lényeget**. Erre alkalmas a szóbeli figyelmeztetés, gesztusok, ismétlés, animációs eljárások, kiemelés, nyilak;
- ✓ **tanulók aktivitásának kiváltása**, melyre alkalmas a kérdések beiktatása, feladatok kijelölése;
- ✓ **részösszefoglalások**at is iktassunk be;
- ✓ a szemléltetés igazodjon a tanulók előzetes tudásához, fejlettségi szintjéhez, képességeihez (2).

Önellenőrző kérdések

Karikázza be, mely állítások igazak az előadásra!

A. Szemléletes oktatási módszer
B. Érdeklődés felkeltésére is alkalmas
C. Akkor alkalmazzuk, ha rövid ideig kell a tananyagot megjegyezni
D. A bevezetés szakaszában alkalmazzunk magyarázó kötőszavakat
E. A jegyzetelés nem képezi az előadás részét
F. Költői és valós kérdéseket is beiktathatunk

Írja az előadás szakaszainak neve melletti pontozott vonalra a rájuk jellemző állítások számát!

Bevezetés:…….
Kifejtés:…….
Befejezés:……..

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

Magyarország Kormánya
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

1. le kell fednie a megtanulandó anyagot
2. a tanulók összefoglalják a hallottakat
3. itt történik a szükséges ismeretek felidézése
4. rendezzük áttekinthető struktúrába
5. figyelemfelkeltés az egyik célja
6. foglaljuk össze a lényeget, emeljük ki a fontos elemeket
7. kérdezzünk a tanulóktól az anyaggal kapcsolatban
8. ismertetjük az előadás főbb pontjait
9. alkalmazzunk sok példát és magyarázó kötőszavakat

Kösse össze az összetartozó párokat!

1. Értelmező
2. Leíró
3. Okfeltáró

A. Egy folyamat, struktúra bemutatására szolgál. Kérdőszava: Hogyan?
B. Jelenségek okainak kiderítésér szolgál. Kérdőszava: Miért?
C. Fogalmak, terminusok értelmét teszi világossá. Kérdőszavai: Mi? Mit?

Sorolja fel a magyarázat eredményességéhez hozzájáruló eljárásokat!

Jellemezze röviden az elbeszélést!

Karikázza be, mely állítások igazak a szemléltetésre!

A. a tanult jelenségek rendszerezésére nem alkalmas
B. hozzájárul a fogalomalkotáshoz
C. részösszefoglalásokat nem szükséges beiktatni
D. a tanulók előzetes tudásához igazodjon
E. alkalmazhatunk kérdéseket is

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

Magyarország Kormánya
Európai Unió
Európai Szociális Alap
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE

Felhasznált irodalom

1. Egészségügyi szakmódszertan. https://www.etk.pte.hu/protected/OktatasiAnyagok/Egeszsegugyi_szakmodszertan.pdf Elérés ideje: 2019.03.02.
2. Falus I. (1998): Didaktika – Elméleti alapok a tanítás tanulásához. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.

Készítette: Dr. Németh Anikó SZTE ETSZK Egészségmagatartás és –fejlesztés Szakcsoport

Szegedi Tudományegyetem
Cím: 6720 Szeged, Dugonics tér 13.
www.u-szeged.hu
www.szechenyi2020.hu

Európai Unió
Európai Szociális Alap
MAGYARORSZÁG KORMÁNYA
BEFEKTETÉS A JÖVŐBE